

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу Писарькової Валерії Ростиславівни на тему : «Теоретико-методичні підходи до формування конкурентного імунітету регіону», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка»

Актуальність дисертаційної роботи

На сучасному етапі розвитку суспільства конкурентна боротьба між регіонами значно посилилася. Кожен регіон зацікавлений у залученні інвестицій, стійкому розвитку економіки, раціональному використанні наявних ресурсів, забезпеченні конкурентоспроможності своєї економіки в умовах глобалізації. Основою для досягнення вказаних цілей є формування конкурентного імунітету регіону, спроможності реалізувати свої конкурентні переваги та потенціал розвитку, забезпечити ефективне функціонування в умовах сучасних викликів.

Конкурентний імунітет регіону можна розглядати як його здатність адаптуватися до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі, зберігаючи при цьому свої стратегічні переваги та економічну стійкість. Досягнення такого імунітету вимагає системного підходу до управління регіоном, що охоплює як інноваційні управлінські стратегії, так і ефективну політику розвитку людського капіталу, інфраструктури, соціально-економічного розвитку, довкілля.

Україна, як і інші країни світового господарства, стикається з численними викликами, що потребують врегулювання, впровадження змін та використання захисних механізмів як на макроекономічному рівні, так і на рівні регіонів. У свою чергу це вимагає забезпечення стійкого розвитку, ефективного управління, модернізації інфраструктури, а також формування конкурентного імунітету регіонів як основи їх стратегічного розвитку.

Дослідження теоретичних і методичних аспектів формування конкурентного імунітету регіонів України має велике значення також у контексті пошуку шляхів підвищення конкурентоспроможності їх економіки. Впровадження інновацій, створення умов для максимального задоволення потреб, рівня та якості життя населення, підтримка малого і середнього бізнесу, покращення інвестиційного клімату, розвиток людського капіталу є ключовими аспектами, що можуть сприяти зміцненню економічного потенціалу та стійкості регіонів України в умовах глобальних та внутрішніх викликів.

Враховуючи зазначене, дисертаційна робота Писарькової Валерії Ростиславівни на тему «Теоретико-методичні підходи до формування конкурентного імунітету регіону», присвячена вивченню теоретичних та методичних аспектів формування конкурентного імунітету на прикладі регіонів України, є актуальною може бути використана для вдосконалення стратегій регіонального розвитку в сучасних умовах.

Зв'язок теми дисертаційної роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Державного вищого навчального закладу «Український державний хіміко-технологічний університет» в межах держбюджетної теми «Соціально-економічний розвиток як основа реалізації економічних інтересів суспільства» (реєстраційний номер 0118U000058), науково-дослідних тем «Інформаційна підтримка прийняття управлінських рішень соціально-економічними системами» (реєстраційний номер 0121U113239), «Методологія соціально-економічного, інформаційного та науково-технічного розвитку регіонів, галузей виробництва, підприємств та їх об'єднань» (реєстраційний номер 0116U006782). Матеріали дисертаційної роботи було використано також в рамках грантової програми PROM Programme – «International scholarship exchange of PhD candidates and

academic». Дисертанткою зареєстровано авторське право на твір «Methodological approaches to management of industrial clusters» (номер свідоцтва – 93144).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та їх достовірність

Отримані Писарьковою Валерією Ростиславівною наукові результати і положення є обґрунтованими, а висновки та рекомендації достовірними, що забезпечується використаною методологією дослідження, зокрема, такими загальнонауковими і специфічними методами як: наукова абстракція (С. 26-40), аналіз і синтез (С. 28-33; С. 71-74), індукція та дедукція (С. 46-60), порівняльний аналіз (С. 141-143; С. 175-177), узагальнення (С. 38-40), формалізація (С. 159-161), фінансово-економічний метод (С. 95-105), кластерний аналіз (С. 149-150; С. 153-154), дисперсійний аналіз (С. 150-152), інтегрально-індексний метод (С. 159-184), самоорганізаційні карти Кохонена (С. 155-157).

Обґрунтованість і достовірність отриманих результатів та висновків також підтверджується проведенням критичним аналізом опрацьованих літературних джерел (206 найменувань; С. 205-224), що охоплюють наукові роботи як українських, так і іноземних вчених, практичні пропозиції і рекомендації дослідників, нормативно-правові акти, міждисциплінарні наукові матеріали. Результати дослідження базуються на розвитку теоретичних основ і вдосконаленні методологічних підходів до розробки моделей оцінки конкурентного імунітету.

Мета, поставлена в дисертаційній роботі, досягнута, завдання вирішені. Робота є логічно послідовною та завершеною, виконана авторкою самостійно, викладена у науковому стилі, має практичну спрямованість та відповідає обраній за основу концепції.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до встановлених вимог та містить усі необхідні структурні компоненти, складається зі вступу, трьох

розділів і висновків. Загальний обсяг роботи становить 260 сторінок, з них: основного тексту – 172 сторінки, список літературних джерел з 206 найменувань – 21 сторінка, додатки у кількості 22 викладені на 35 сторінках.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі

Наукові результати, отримані Писарьковою В.Р. у дисертаційній роботі, а також викладені у публікаціях дисертантки, характеризуються науковою новизною та відображають її особистий внесок у сфері економічної науки. Елементи наукової новизни містяться у теоретичних узагальненнях та у методичних аспектах забезпечення конкурентного імунітету регіонів, запропонованих дисертанткою.

Результати дисертаційної роботи Писарькової В.Р., які мають наукову новизну, включають наступні:

– вперше здійснено кількісну оцінку конкурентного імунітету регіонів України на основі використання запропонованого автором науково-методичного підходу до інтегрального оцінювання конкурентного імунітету регіону (С. 159-184). Також визначено верхні та нижні межі допустимих значень інтегрального оцінювання (С. 91-94), що дозволило виділити три основні типи конкурентного імунітету (нездоровий, помірний, здоровий). Це відкриває можливості для кращої діагностики стану регіону, оцінювання та порівняння конкурентоспроможності регіонів країни, визначення їх сильних і слабких сторін, розробки ефективних стратегій для підвищення їх конкурентоспроможності. Крім того, такий підхід дозволяє на основі результатів аналізу сучасного стану регіонів розробляти стратегії та прогнозувати сценарії для майбутнього розвитку регіонів на основі їх унікальних особливостей і потенціалу;

– удосконалено визначення поняття «конкурентний імунітет регіону» (С. 38-40), яке відрізняється від існуючих тим, що воно не тільки відображає здатність регіону протистояти негативним змінам як у зовнішньому, так і

внутрішньому середовищі, але й ефективно функціонувати та зберігати територіальну цілісність на основі адаптації до цих змін. У визначенні також акцентується увага на зміцненні внутрішнього потенціалу та розвитку механізмів адаптації, які сприяють сталому розвитку і підтримці конкурентних переваг регіону. Це відповідає сучасним викликам та динамічним змінам, що відбуваються в глобальному економічному середовищі, де важливо не тільки володіти захисними стратегіями, але й активно використовувати можливості для зміцнення своїх позицій та впровадження інноваційних підходів;

– удосконалено систему індикаторів для оцінки рівня конкурентного імунітету регіону (С. 91-94), яка відрізняється від існуючих виокремленням трьох підсистем аналізу, що утворюють систему забезпечення конкурентного імунітету регіону. Це дозволяє більш точно оцінювати здатність регіону до конкурентної боротьби шляхом врахування впливу факторів соціально-економічної; промислової; екологічно-ресурсної підсистем. Крім того, такий підхід дає можливість проаналізувати та виділити найбільш важливі елементи конкурентного імунітету регіону, виявити результати їх взаємодії, обґрунтувати сильні і слабкі сторони в регіонах, обрати ефективні стратегії для їх розвитку;

– удосконалено науково-методичний підхід до інтегрального оцінювання конкурентного імунітету регіону, який включає визначену область значень інтегральної оцінки, межі цієї області, інтерпретацію кількісних значень інтегральної оцінки та визначення типу конкурентного імунітету регіону (С. 88-94). Використання цього підходу дозволяє систематизувати методичні аспекти аналізу конкурентного імунітету регіону та врахувати дані, що характеризують його соціально-економічну, промислову та екологічно-ресурсну підсистеми, що у свою чергу може бути використано для розробки ефективних стратегій розвитку та управління регіональними ресурсами, а також виявлення сильних і слабких сторін регіону;

– набуло подальшого розвитку використання методів нейромережевого моделювання у процесі кількісної оцінки конкурентного імунітету регіону для диференціації регіонів за рівнем конкурентного імунітету регіону (С. 148-159). Нейромережеве моделювання, зокрема, кластерний аналіз методом k -середніх і карти Кохонена, відіграють ключову роль у подальшому розвитку методичних підходів до кількісної оцінки конкурентного імунітету регіону. Ці методи дозволяють автоматизувати процес аналізу великих масивів даних, виявляти паттерни у конкурентоспроможності регіонів та виокремлювати групи регіонів за рівнем конкурентного імунітету. Такий підхід сприяє встановленню взаємозв'язків між різними складовими конкурентного імунітету регіонів, що є важливим для ефективного управління та прийняття стратегічних рішень на мезорівні;

– набула подальшого розвитку інтерактивна модель розрахунку рівня конкурентного імунітету регіону (С. 178-185). Запропонована модель не тільки відображає інформацію про стан конкурентного імунітету регіонів України, але й надає можливість порівняти результати конкретного регіону з іншими регіонами завдяки розробленій дисертанткою інтерактивній карті. Це інноваційне рішення дозволяє відслідковувати динаміку та зміни в конкурентному імунітеті у динаміці, що є критичним для ефективного управління та прийняття рішень у сфері регіонального розвитку;

– набула подальшого розвитку система моніторингу конкурентного імунітету регіону (С. 185-192), яка дозволяє оцінювати стан конкурентного імунітету регіону, розробляти і впроваджувати стратегії та заходи для підвищення його рівня, враховуючи особливості конкретного регіону. Такий підхід може бути використаний для розробки заходів в сфері зміцнення економічної стійкості регіонів, їх сталого розвитку в умовах глобалізації та динамічних змін;

– набули подальшого розвитку складові системи управління конкурентного імунітету регіону (С. 193-198) в аспекті уточнення її суб'єктів, їх функцій, принципів та інструментів їх взаємодії, які необхідно враховувати

при побудові системи управління конкурентним імунітетом конкретного регіону. Це дозволить розробляти більш ефективні заходи управління імунітетом регіону відповідно до конкурентних викликів, забезпечуючи їх адаптацію до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі і сприяючи його сталому розвитку та конкурентоспроможності.

Теоретична цінність і практична значущість результатів дослідження, можливі напрями використання результатів дослідження

Результати дисертаційної роботи Писарькової В.Р. є не тільки теоретично обґрунтованими, але й отримали практичне застосування.

Практична значущість дослідження Писарькової Валерії Ростиславівни полягає в тому, що розроблені дисертанткою теоретичні засади і методичні рекомендації відкривають можливості для більш повного оцінювання конкурентного імунітету регіонів та прийняття більш ефективних управлінських рішень щодо його формування. Це може стати основою для підвищення конкурентоспроможності регіонів, їх адаптації до зовнішніх та внутрішніх змін з урахуванням унікальних особливостей кожного регіону. Рекомендації, надані у дисертаційній роботі, можуть бути використані на практиці в процесі формування стратегії розвитку регіонів через підвищення їх конкурентоспроможності та забезпечення сталого розвитку регіональних економічних систем.

Розроблені дисертанткою концептуальні напрями формування конкурентного імунітету регіонів України отримали практичне застосування. Пропозиції авторки прийняті до впровадження в діяльності органів виконавчої влади та вітчизняних підприємств, а саме:

– Другим Правобережним відділом державної виконавчої служби у Чечелівському та Новокодацькому районах міста Дніпра, ПМУМЮ м. Одеса (довідка № 03-2/97863/3 від 06.03.2024);

– Головним управлінням ДПС у Дніпропетровській області (довідка № 20416/5/04-36-13-05-10 від 06.03.2024);

- ТОВ «Стальконструкція-110» (довідка № 103 від 16.02.2024);
- ТОВ «БК «Ольвія» (довідка № 236 від 12.02.2024);
- ТОВ «ЕКОКАП ГРУПП» (довідка № 20-01/05 від 20.02.2024).

Теоретико-практичні результати дисертаційного дослідження також впроваджені у навчальний процес Університету імені Альфреда Нобеля під час викладання таких дисциплін як «Підприємництво» та «Labour Economics and Social Relations» (довідка №.126 від 04.03.2024).

Повнота викладення основних результатів в опублікованих працях

За результатами дисертаційної роботи Писарьковою В.Р. опубліковано наукові праці, які відповідають вимогам пунктів 8 і 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою КМУ №44 від 12.01.2022 р.

Результати дисертації відображені у 19 публікаціях: восьми наукових статтях (сім з яких опубліковані у наукових фахових виданнях України, одна стаття проіндексована у базах даних Web of Science Core Collection), 2 розділах у вітчизняних колективних монографіях, 2 розділах у іноземних колективних монографіях, 7 тезах доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Академічна доброчесність

У дисертації та наукових публікаціях, які висвітлюють основні наукові результати дисертаційного дослідження Писарькової В.Р., не виявлено порушень академічної доброчесності. Усі результати, які винесено авторкою на захист, отримані й опубліковані нею самостійно.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Враховуючи загальну позитивну оцінку дисертації Писарькової Валерії Ростиславівни та належний рівень її виконання, слід вказати на наступні дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційної роботи:

1. Деякі наукові положення не розкриті належним чином. Запропоноване автором визначення поняття «конкурентний імунітет регіону» (С. 38-40) як «здатність регіону протистояти негативним змінам зовнішнього та внутрішнього середовища, зберігаючи здатність до ефективного функціонування і територіальну цілісність протягом певного часу на основі адаптації внутрішніх ресурсів та активів» не містить уточнення відносно того, до чого повинна відбуватися адаптація внутрішніх ресурсів та активів. Крім того, не зовсім зрозуміло, по-перше, чому дане поняття визначається як об'єктивна економічна категорія, і, по-друге, що розуміється під «негативними змінами» та як оцінити їх вплив на конкурентний імунітет регіону. Цей науковий результат дисертаційної роботи виглядав би значно краще, якщо б дисертантка більш детально проаналізувала дані аспекти.

2. Потребують більш детального пояснення підсистеми конкурентного імунітету регіону, виокремлені дисертанткою – соціально-економічна, промислова, еколого-ресурсна (с. 92). Зокрема, не уточняється, чому обрано саме ці підсистеми за основу, як ці підсистеми взаємодіють між собою, як вони дозволяють оцінювати конкурентну здатність регіону та виявляти його сильні і слабкі сторони.

3. Наявна певна методологічна неузгодженість в удосконаленому авторкою науково-методичному підході до інтегрального оцінювання конкурентного імунітету регіону, який включає визначену область значень інтегральної оцінки, межі цієї області, інтерпретацію кількісних значень інтегральної оцінки (с. 93) та визначення типу конкурентного імунітету регіону (с. 94). Зокрема, відсутнє пояснення щодо критеріїв визначення цих меж та інтерпретації кількісних значень, можливості зміни даних меж за певних умов.

Крім того, визначаючи показники соціально-економічної підсистеми, дисертанткою використовуються в основному кількісні показники та не враховується якісні показники і потенціал людських ресурсів (наприклад, через рівень освіти або рівень кваліфікації працездатного населення), природних ресурсів, промислового сектору, що вимагає, на наш погляд, уточнення.

4. Авторці дисертаційної роботи доцільно було б надати методичні пояснення щодо розробки і використання інтерактивної моделі розрахунку рівня конкурентного імунітету регіону (принципів її дії та алгоритму роботи) (С. 178-185).

5. Потребує більш детального пояснення також система управління конкурентним імунітетом регіонів в аспекті уточнення механізму її дії, результатів взаємодії між визначеними суб'єктами, їх функціями та інструментами, які можуть бути застосовані для більш ефективного управління конкурентним імунітетом (с. 194). Це дозволило б краще зрозуміти практичну цінність даного наукового результату.

6. У дисертаційній роботі здійснено оцінювання конкурентного імунітету регіонів України, виявлено групи регіонів, що мають здоровий, нездоровий та помірний конкурентний імунітет, що заслуговує позитивної оцінки. Однак робота значно виграла, якщо б було розроблено шляхи покращення конкурентного імунітету для регіонів України з нездоровим імунітетом, що відкриває перспективи для використання цих рекомендацій для реальної господарської практики у регіонах та формування стратегій їх економічного розвитку.

Разом з тим, вказані зауваження не є принциповими, носять рекомендаційний та дискусійний характер та не знижують загальну позитивну оцінку теоретичного рівня та практичної значущості результатів дисертаційної роботи Писарькової В.Р.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Писарькової Валерії Ростиславівни на тему «Теоретико-методичні підходи до формування конкурентного імунітету регіону» є самостійною завершеною науковою працею, яка містить розробку теоретичних положень, методичних рекомендацій та висновків щодо формування конкурентного імунітету регіонів України. Результати дисертаційної роботи є систематизованими, науково обґрунтованими та значимими, містять елементи новизни та можуть бути використані для теоретичного і методологічного обґрунтування конкурентного імунітету регіону.

Дисертаційна робота за своїм змістом, оформленням, актуальністю, практичною цінністю та науковою новизною повністю відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її авторка – Писарькова Валерія Ростиславівна – заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка.

Офіційний опонент:

Професор кафедри економічної теорії та міжнародних економічних відносин Національного технічного університету «Дніпровська політехніка», доктор економічних наук, професор

Вікторія СМЕСОВА

Підпис Сметсової В.А.
засвідчено
Розшифр секретар
Камюженна Я.М.

